

Eğitim Yönetiminde Analitik Düşünme Öğretim Yöntemi Stratejilerinin Değerlendirilmesi

İnci Erdoğan

MEB Eğitim Yöneticisi

inci_erdogan_83@hotmail.com, ORCID:0000-0001-9303-5699

Özet

Türk eğitim sistemine yön veren genel amaçlar, ulusal eğitim vizyonu ve öğretim programları incelendiğinde analitik düşünmenin, geliştirilmesi hedeflenen esas becerilerden biri olduğu ve önümüzdeki dönemde daha ciddiyle ele alınacağı görülmektedir. Öğretim programları ve öğrenme ortamları iyi hazırlanmış olsa da programın hedeflerine başarılı bir şekilde ulaşmasında öğretmenlerin gerekli yeterliklere sahip olması bir zorunluluk olmaktadır. Analitik düşünme becerisini etkili kullanan ve analitik düşünen bireyler yetiştirmesi beklenen öğretmenlerin analitik düşünme bilgi, becerileri ve eğilimlerine sahip olması, öğrencileri analitik düşünmeye sevk edecek yöntem ve teknikleri uygulayabilmesi gerekmektedir. Türkiye’de 2004 yılından itibaren eğitimde yapılan köklü yenilikler neticesinde analitik düşünme beceri ve tutumlarının yaygınlaştırılması öncelik verilen konulardan biri olmuştur. Öğretmen yeterlikleri, ilköğretim ve ortaöğretim programlarıyla birlikte yükseköğretim düzeyindeki öğretmen yetiştirme programları, düşünme eğitimi temelinde yapılandırılmıştır. Öğretmen adaylarının eğitimleri boyunca, analitik düşünme üzerine farkındalık, bilgi ve kavrayış kazanmaları, öğrencileri analitik düşünmeye sevk edecek yöntem, teknik ve ölçme araçlarını nasıl uygulayacaklarını öğrenmeleri gerekmektedir. Fakat çalışmalar öğretmen eğitiminde az sayıda öğretim üyesi ve öğrencinin analitik düşünmenin öğretiminde gerekli bilgi, anlayış veya deneyime sahip olduğunu göstermektedir. Öğretmenlerin hizmet öncesi ya da hizmet içi eğitimlerinde analitik düşünmeyi öğretimlerine entegrasyonunu sağlamak amacıyla, analitik düşünme beceri ve eğilimlerinin geliştirilmesi, izleme ve yansıtmayı içeren üstbilişsel becerileri, problem ve argümanları kavrama gibi birçok alan ele alınmasını gerektirmektedir. Analitik düşünmeye ilişkin mesleki bilgi, öğretme yeterliği ve öğretme davranışları analitik düşünmeyi geliştiren öğretim tasarımı için önemli görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim Yönetimi, Analitik Düşünme, Öğretim Stratejileri

Evaluation of Analytical Thinking Teaching Method Strategies in Educational Management

Abstract

When the general objectives, national educational vision and educational programs that guide the Turkish education system are examined, it is seen that analytical thinking is one of the main skills that are aimed to be developed and will be taken more seriously in the coming period. Although the teaching programs and learning environments are well prepared, it is an obligation for teachers to have the necessary competencies in order to successfully achieve the

goals of the program. Teachers who use analytical thinking skills effectively and are expected to train analytical thinking individuals should have analytical thinking knowledge, skills and tendencies, be able to apply methods and techniques that will lead students to analytical thinking. As a result of the radical innovations made in education in Turkey since 2004, the dissemination of analytical thinking skills and attitudes has become one of the priority issues. Teacher competencies, primary and secondary education programs, as well as teacher training programs at the higher education level are structured on the basis of thinking education. During their education, prospective teachers should gain awareness, knowledge and understanding of analytical thinking, learn how to apply methods, techniques and measurement tools that will lead students to analytical thinking. However, studies show that few faculty members and students in teacher education have the necessary knowledge, understanding or experience in teaching analytical thinking. In order to ensure the integration of analytical thinking into the teaching of teachers in pre-service or in-service training, the development of analytical thinking skills and tendencies, metacognitive skills involving monitoring and reflection, comprehension of problems and arguments require many areas to be addressed. Professional knowledge about analytical thinking, teaching competence and teaching behaviors are considered important for the design of teaching that develops analytical thinking.

Key Words: Educational Management, Analytical Thinking, Teaching Strategies

Giriş

Türk eğitim sistemine yön veren genel amaçlar, ulusal eğitim vizyonu ve öğretim programları incelendiğinde analitik düşünmenin, geliştirilmesi hedeflenen esas becerilerden biri olduğu ve önümüzdeki dönemde daha ciddiyetle ele alınacağı görülmektedir.

Öğretim programları ve öğrenme ortamları iyi hazırlanmış olsa da programın hedeflerine başarılı bir şekilde ulaşmasında öğretmenlerin gerekli yeterliklere sahip olması bir zorunluluk olmaktadır.

Analitik düşünme becerisini etkili kullanan ve analitik düşünen bireyler yetiştirmesi beklenen öğretmenlerin analitik düşünme bilgi, becerileri ve eğilimlerine sahip olması, öğrencileri analitik düşünmeye sevk edecek yöntem ve teknikleri uygulayabilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de 2004 yılından itibaren eğitimde yapılan köklü yenilikler neticesinde analitik düşünme beceri ve tutumlarının yaygınlaştırılması öncelik verilen konulardan biri olmuştur.

Öğretmen yeterlikleri, ilköğretim ve ortaöğretim programlarıyla birlikte yükseköğretim düzeyindeki öğretmen yetiştirme programları, düşünme eğitimi temelinde yapılandırılmıştır.

Öğretmen adaylarının eğitimleri boyunca, analitik düşünme üzerine farkındalık, bilgi ve kavrayış kazanmaları, öğrencileri analitik düşünmeye sevk edecek yöntem, teknik ve ölçme araçlarını nasıl uygulayacaklarını öğrenmeleri gerekmektedir.

Fakat çalışmalar öğretmen eğitiminde az sayıda öğretim üyesi ve öğrencinin analitik düşünmenin öğretiminde gerekli bilgi, anlayış veya deneyime sahip olduğunu göstermektedir (Paul, Elder, Bartell, 1997).

Öğretmenlerin hizmet öncesi ya da hizmet içi eğitimlerinde analitik düşünmeyi öğretimlerine entegrasyonunu sağlamak amacıyla, analitik düşünme beceri ve eğilimlerinin geliştirilmesi, izleme ve yansıtmayı içeren üstbilişsel becerileri, problem ve argümanları kavrama gibi birçok alan ele alınmasını gerektirmektedir (Halpern, 1998).

Analitik düşünmeye ilişkin mesleki bilgi, öğretme yeterliği ve öğretme davranışları analitik düşünmeyi geliştiren öğretim tasarımı için önemli görülmektedir (Yeh, 1999).

Çalışmanın yürütüldüğü bu dönemde ulusal alanda yapılan bilimsel çalışmalar incelendiğinde, öğretmen adaylarına analitik düşünmenin öğretimi ile ilgili bilgi, farkındalık ve yeterlikleri kazandırmayı hedefleyen yalnızca bir eylem araştırması bulunmaktadır.

Öğretim elemanlarının da, lisans programlarında yer alan Analitik ve Analitik Düşünme dersini etkili bir şekilde yürütebilme ve derslerinde analitik düşünmeyi geliştiren uygulamalara yer verebilmeleri beklenmektedir.

Analitik düşünme uygulamaları için öğretim elemanlarına rehberlik edebilecek eğitimlerin düzenlenmesi, kılavuz ve kaynak kitapların sunulması da bir gereksinim olarak görülmektedir.

Yukarıda bahsedilen ihtiyaçların giderilmesi amacıyla öğretmen eğitimi programlarında yer alabilecek hedef, içerik, etkinlikler ve ölçme-değerlendirme boyutlarını içeren bir öğretim programının bilimsel araştırma ve program geliştirme aşamaları dikkate alınarak geliştirilmesi ihtiyaçlara daha verimli ve etkili olarak cevap verilmesini sağlayacaktır.

Aynı zamanda ulusal alanyazında bu alanda öğretmen adaylarına yönelik herhangi bir deneysel araştırmanın bulunmaması ve öğretmen adaylarının analitik düşünme öğretimine yönelik tutum ve yeterliklerine etkisinin belirlendiği deneysel çalışmalara olan ihtiyaçların artması bu konuya ağırlık verilmesini elzem kılmaktadır.

Analitik Düşünme Stratejileri

Eğitim yönetiminde iş birlikli akıl yürütme modeli, öğrencileri düşünmeye teşvik etmek için akıl yürütme süreci veya karmaşık sorunların çözümüne akran ya da öğretmen liderliğindeki grup tartışması yoluyla dahil olmasını amaçlayan bir öğretim model ve stratejisidir.

McEven (1994) çalışmasında altmış yedi öğretmenin görüşlerine dayalı olarak tanımladığı analitik düşünmenin öğretiminde etkili öğretmen davranışları ve öğretim stratejileri Tablo 1 ve Tablo 2’de sunulmaktadır.

Tablo 1: Analitik Düşünme Becerilerinin Geliştirilmesinde Etkili Öğretmen Davranışları

Sıra	Öğretmen davranışı	Sıra	Öğretmen davranışı
1.	Tartışmayı teşvik etmek	9.	Güven ortamı yaratma
2.	Düşünmeye zaman tanımak	10.	Öğrencilerin açıklığını takdir etme
3.	Gelişimi desteklemek	11.	Öğrencileri düşünmeye teşvik etme

4. Etkileşimli öğrenmeyi desteklemek	12. Grup çalışmasını teşvik etme
5. Öğrencileri dinlemek	13. Bireysel çalışmayı teşvik etme
6. Bağımsız düşünmeyi teşvik etmek	14. Sınıfta sessizlik zamanlarını destekleme
7. Öğrenci fikirlerine değer vermek	15. Tek bir doğru cevabı bekleme
8. Kanıtlara göre görüşlerini revize etmeye isteklilik	16. Grup çalışmasına yönlendirmeme
17. Öğrencilerin fikrini kabul etme	

McEwen, Berly C. Teaching critical thinking skills in business education. Journal of Education for Business. c. 70. s. 2: 99-103, 1994.

Tablo 2: Analitik Düşünme Becerilerinin Geliştirilmesinde Etkili Öğretim Yöntemleri

Sıra	Öğretmen davranışı	Sıra	Öğretmen davranışı
1.	Örnek olay / problem çözme	10.	Gösteri
2.	Simülasyon	11.	Bilgisayar destekli öğretim
3.	Proje	12.	Sepete at tekniği
4.	Tartışma	13.	Oyun oynama
5.	Açık oturum	14.	Görsel ve işitseller

6. Rol oynama	15. Eğitim gezisi
7. Büyük grup tartışması	16. Misafir konuşmacı
8. Kütüphane araştırması	17. Çalışma kitabı/sayfası
9. Bağımsız çalışma	18. Ders anlatımı

McEwen, Berly C. Teaching critical thinking skills in business education. Journal of Education for Business. c. 70. s. 2: 99-103, 1994.

Dolapcı (2009, 69) kendi araştırmasında analitik düşünme öğretimi stratejilerini şu şekilde sıralamaktadır:

1. Analitik tartışma
2. Meslek değiştirme
3. Diyalog yazma
4. Bir dakikalık yazma
5. Modelleme
6. Analitik Analiz

7. Tartışma takımları
8. Dramatizasyon
9. Olay labirenti
10. Kritik olay
11. Senaryo oluşturma
12. Sokratik soru sorma
13. Yaratıcı canlandırma
14. Makale yazma
15. Alıntı veya Karikatür
16. Keşif
17. Artılar eksiler ve alternatifler
18. İdeolojik eleştiri
19. Akıl Hocalığı
20. Temel kurallar oluşturma.

ANALİTİK DÜŞÜNME STRATEJİLERİ İLE İLGİLİ ÖLÇEK GELİŞTİRME ÇALIŞMALARI

Analitik düşünme becerisi, analitik düşünmeye karşı tutum ve öğretmenlerin analitik düşünme uygulamalarını incelemek amacıyla Türkiye’de yürütülen ölçek geliştirme ve uyarlama çalışmaları şu şekildedir:

1.Kiritik Düşünme Ölçeği (2000)

Nuriye Semerci tarafından geliştirilen ölçek, özellikle öğretmenlerin öğrencileri kolay bir şekilde değerlendirebilecekleri niteliktedir. 200 üniversite öğrencisine uygulanarak geliştirilen bu ölçekte tek boyut altında 55 madde bulunmaktadır. Bu ölçek 2016 yılında Analitik Düşünme Eğilimi Ölçeği olarak revize edilmiştir.

2.Analitik Düşünme Eğilimleri Ölçeği (2002)

Cenk Akbıyık tarafından eğilimleri belirlemek amacıyla tasarlanan ölçek, 229 lise öğrencisine uygulanarak geliştirilmiştir. Tek boyutlu ölçeğin 30 maddesi bulunmaktadır.

3.Analitik Düşünme Testi (2012)

Nihal Akdere tarafından geliştirilen test, öğretmen adaylarının analitik düşünme becerisini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bir problem durumu ya da mantık hatası içeren 4-5 cümlelik 10 senaryodan oluşmaktadır.

4.Analitik Düşünme Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği (2012)

Akdere tarafından öğretmen adaylarının analitik düşünmenin öğretimine yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla 192 öğretmen adayından oluşan bir çalışma grubuna uygulanan ölçeğin toplam 20 maddesi ve 4 alt boyutu bulunmaktadır:

Analitik düşünmeye yönelik tutum, analitik düşünmeye yönelik ön yargılar, analitik düşünme öğretimine yönelik direnç ve analitik düşünme öğretimi ve analitik değerlendirmesine yönelik tutum.

5. Analitik Düşünme Öğretimine İlişkin Öz-Yeterlik Ölçeği (2012)

Akdere tarafından öğretmen adaylarının öz-yeterliklerini belirlemek amacıyla geliştirilen ölçek 24 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin 4 alt boyutu şu şekildedir:

Analitik anlamda kişisel yeterlik, analitik düşünme öğretimi için plan yapma, analitik düşünme öğretimi ve değerlendirme, analitik düşünme öğretimindeki zorlukların üstesinden gelme.

6. Analitik Düşünme Tutum Ölçeği (2012)

Yılmaz Özelçi tarafından öğretmen adaylarının analitik düşünmeye yönelik tutumlarını incelemek amacıyla geliştirilen ölçeğin son uygulaması 392 öğretmen adayının katılımıyla gerçekleşmiştir. 19 maddeden oluşan ölçeğin 5 alt boyutu bulunmaktadır:

Bilgi toplamaya isteklilik, öz- düzenleme, çıkarımda bulunma, kanıta dayalı karar verme ve neden aramaya açıklık.

Sonuç

Sonuç olarak, analitik düşünme becerilerini ölçme ve değerlendirmeyi hedefleyen yurtdışı ve yurtiçinde farklı katılımcı gruplarına yönelik geliştirilmiş çok sayıda standartlaştırılmış test bulunduğu görülmektedir.

Halpern (2001, 273) bu testlerin analitik düşünmenin tüm bileşen ve boyutlarını yoklama açısından eksik kaldığını belirtmektedir.

Ayrıca Doğan (2015) standart testlerde, analitik düşünme boyutlarının binişiklik gösterdiği, aynı boyutların farklı testlerde farklı isimlerle yer aldığı, üst düzey davranışları ortaya çıkaran boyutların testlerle ölçülmesinin zorluğu ve Türkiye’de test geliştirme çalışmalarında psikometrik özelliklere ilişkin problemlerin bulunduğu dikkat çekmektedir.

Ennis (1993) analitik düşünceye odaklanan yayınlanmış testlerin neredeyse hepsinin çoktan seçmeli testler olduğunu belirtmektedir. Verimlilik ve maliyet açısından avantajlı gözükse de, kapsamlılık açısından yetersiz kaldığını ifade etmektedir.

Halpern (2003), özellikle çoktan seçmeli testlerin kapsamlılığını eleştirmiştir. Test katılımcılarının kendi değerlendirme ölçütlerini belirleyemedikleri ve soruna kendi çözümlerini üretmedikleri için temel olarak sözel ve nicel bilgi testleri oldukları sonucuna varmıştır (Halpern, 2003, aktaran Ku, 2009).

Bu anlamda sınıf içi ölçme ve değerlendirme süreçlerinde test tekniğinin katkı düzeyi düşük kalmaktadır. Bu noktada sürece dayalı değerlendirmeyi öne çıkaran farklı test dışı yollar gerekli olmaktadır.

McMillan (1987, 15) analitik düşünmeyi tek bir yolla ölçmenin düşünme dahilindeki tüm ilgili unsurları yansıtmak için yeterli kapsamlılıkta olmayacağını belirtmektedir. Bu nedenle, analitik düşünmeyi öğretirken, öğretmenlerin “sonuçları üçgenlemek (zenginleştirmek) için kullanılabilecek bir dizi analitik düşünme ölçüsünü” göz önünde bulundurmaları gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Alanyazındaki çalışmaların, analitik düşünme becerilerine uygun ölçme ve değerlendirmelerin nasıl tasarlanacağına ilişkin çeşitli önerileri aşağıda daha ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

Ku (2009) tek cevaplı analitik düşünme ölçümlerinin, öğrencilerin gerçek analitik düşünme becerilerini yansıtmakta yetersiz kaldığını ve analitik düşüncenin kavramsallaştırılmasıyla bağdaşmadığı vurgulanmıştır. Açık uçlu problem türleri, geleneksel çoktan seçmeli formatlardan ziyade analitik düşünmeyi değerlendirmek için daha uygun olabilir.

Ku (2009) açık uçlu değerlendirme yöntemlerinin, analitik düşünmenin yapısını daha iyi yansıttığını çünkü çoktan seçmeli testlere göre analitik düşünmenin tutum boyutuna daha duyarlı olduklarını belirtmektedir.

Bu nedenle Ku, analitik düşünmenin hem bilişsel hem de tutumsal yönlerini daha fazla temsil etmesi için, çoktan seçmeli ve açık uçlu testlerin birlikte kullanıldığı karma değerlendirme testlerini önermektedir.

Araştırmada Ku (2009, 75) tarafından da öne sürüldüğü üzere, “öğretmenler, günlük yaşam bağlamında düşünme becerilerinin uygulanmasını kolaylaştıran görevler ve öğrencilerin kendi kendine cevap oluşturmalarına imkan veren alıştırmalar gibi farklı değerlendirme yöntemlerini benimsemelidir.

Öğrencilere, çoktan seçmeli alıştırmalar uygularken, altta yatan nedenlerini derinlemesine araştırmak için sonda araştırma soruları verilmelidir”. Çoktan seçmeli testler bağlamında düşünme sürecinin gözlemlenebilmesi için bir öneri ise, öğrencilerin seçtikleri seçenek için bir gerekçe ya da gerekçeler sunmalarının istenmesidir.

Kaynakça

Altın, Mehmet, Saracaloğlu, Asuman Seda. 2018. Yaratıcı, analitik ve yansıtıcı düşünme: benzerlikler-farklılıklar. Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi. c. 4. s. 1: 1-9.

Aydın, İnayet. 2011. Kamu ve Özel Sektörde Hizmet İçi Eğitim El Kitabı. Ankara: A Pegem Akademi.

Creswell, John W. 2002. Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research. USA: Merrill Prentice Hall.

Güneş, Firdevs. 2012. Öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirme. TÜBAR. s. 32: 127-146.

Godfrey, Kathleen A. 2001. Teacher Questioning Techniques, Student Responses and Critical Thinking. Yüksek Lisans Tezi. Portland State University, USA.

Hutchinson, Tom, Waters Alan. 1987. English For Specific Purposes. Cambridge: Cambridge university press.

Lipman, Matthew. 2003. Thinking in Education. United Kingdom: Cambrdige University Press.

Ruggiero, Vincent Ryan. 2016. Analitik Düşünme için Bir Rehber. çev. Çağdaş Dedeoğlu, İstanbul: Alfa Basım.

Saban, Ahmet. 2014. Öğrenme Öğretme Süreci. 7. bs. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.

Yüksel, Sedat. 2003. Türkiye’de program geliştirme çalışmaları ve sorunları. Milli Eğitim Dergisi. s. 159: 120-124.

Zeybek, Gülçin. 2019. Sokratik sorgulama yöntemi ile “Ohm Kanunu” konusunun öğretimi. Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi. c. 5. s. 1: 53- 63.